

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 19 december 2023

Mål nr

Ö 3746-23

PARTER

Klagande

RA

Ombud och offentlig försvarare: Advokat BDB

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Beslag

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut 2023-04-25 i mål B 4019-23

Dok.Id 271257

HÖGSTA DOMSTOLEN
Riddarhustorget 8

Postadress
Box 2066
103 12 Stockholm

Telefon 08-561 666 00
Telefax -
E-post:
hogsta.domstolen@dom.se
www.hogstادمstolen.se

Expeditionstid
08:00–12:00
13:15–16:00

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet med den anmärkningen att rätt beslagsnummer är 2023-9000-BG374.

BDB ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av RA i Högsta domstolen med 8 764 kr. Av beloppet avser 7 011 kr arbete och 1 753 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

RA har yrkat att Högsta domstolen ska häva beslaget av en personbil med registreringsnummer A.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens beslut ändras.

SKÄL

Bakgrund

1. RA åtalades för grovt penningtvättsbrott. Enligt gärningsbeskrivningen hade han mottagit och därefter förvarat en personbil av märket Tesla i syfte att dölja att bilen härrörde från brott eller brottslig verksamhet eller i annat så kallat penningtvättssyfte. Enligt åklagaren skulle brottet, med hänsyn till bilens uppskattade värde om 700 000 kr, bedömas som grovt. Gärningen hade enligt åklagaren begåtts uppsåtligen. I andra hand yrkade åklagaren ansvar för penningtvättsförseelse, eftersom RA haft skälig anledning att anta att egendomen härrörde från brott eller brottslig verksamhet.
2. Åklagaren yrkade att bilen, vilken var tagen i beslag, skulle förverkas från RA enligt 9 § första stycket 1 lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott.

3. Vid huvudförhandlingen i tingsrätten lade åklagaren ned åtalet vad gällde penningtvättsförseelse, eftersom brottet var preskriberat. Tingsrätten skrev av målet såvitt avsåg denna del av åtalet.
4. RA förnekade brott. Han framförde att han hade fått bilen i gåva av sin son. Han bestred förverkandeyrkandet.
5. Tingsrätten frikände RA från ansvar för grovt penningtvättsbrott, avslog förverkandeyrkandet av bilen och hävde beslaget av denna. Enligt tingsrätten var det visat att köpet av bilen hade finansierats med medel som härrörde från brottslig verksamhet och att det funnits ett penningtvättssyfte när bilen överlämnades till RA. Det fanns emellertid inte stöd för slutsatsen att RA hade haft uppsåt till att så var fallet när han mottog bilen i gåva från sin son. Vad gällde förverkandeyrkandet var det tingsrättens slutsats att eftersom RA frikändes från ansvar saknades det möjlighet att förverka fordonet.
6. I samband med att åklagaren överklagade tingsrättens dom framställde åklagaren på nytt yrkanden om att bilen skulle tas i beslag och senare förverkas. Som grund för yrkandena gjorde åklagaren gällande att RA skulle dömas för grovt penningtvättsbrott eftersom tingsrätten gjort en felaktig bedömning av hans uppsåt. Åklagaren åberopade som ytterligare grund för yrkandena att RA i vart fall gjort sig skyldig till penningtvättsförseelse och att det brottet kunde medföra beslag och förverkande trots att det är preskriberat.
7. Hovrätten har beslutat att bilen ska tas i beslag. Som skäl för sitt beslut har hovrätten anfört att bilen skäligen kan antas komma att förklaras förverkad med stöd av 9 § lagen om straff för penningtvättsbrott och 36 kap. 14 § brottsbalken.

Vad målet i Högsta domstolen gäller

8. Målet gäller förutsättningarna för att – efter en frikännande dom – besluta om beslag av ett föremål som skäligen kan antas vara förverkat på grund av brott (förverkandebeslag). Målet aktualiserar även frågan om proportionalitetsbedömningen vid förverkandebeslag och frågan om förutsättningarna för sådant beslag grundat på ett brott för vilket åtalspreskription inträtt.

Allmänt om beslag

9. De allmänna bestämmelserna om beslag finns i 27 kap. rättegångsbalken. Bestämmelserna är tillämpliga även inom specialstraffrätten om det inte finns avvikande bestämmelser i annan författning (27 kap. 17 §).

10. Enligt 27 kap. 1 § första stycket får ett föremål tas i beslag bl.a. om det skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott eller vara förverkat på grund av brott.

11. Beviskravet skäligen kan antas är ett förhållandevis lågt beviskrav. Det huvudsakliga skälet för att det räcker med ett så pass lågt beviskrav är att det är fråga om en tillfällig åtgärd som har till syfte att säkra antingen bevisning eller verkställighet av en brottmålsdom, exempelvis en dom som innebär att ett föremål förverkas.

12. Liksom vid andra typer av tvångsmedel får beslag beslutas endast om åtgärden är proportionerlig, det vill säga om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse (se 27 kap. 1 § tredje stycket).

13. Ett beslag ska hävas när det inte längre finns behov av tvångsmedlet. Det ska alltså fortlöpande göras en bedömning av behovet av beslaget och när

ett mål avgörs ska domstolen alltid pröva om ett beslag fortfarande ska bestå.
(Se 27 kap. 8 § första och femte stycket.)

Särskilt om proportionalitetsbedömningen vid förverkandebeslag

14. Proportionalitetsbedömningen vid förverkandebeslag innebär att det allmänna intresset av beslag för att säkra ett kommande förverkande ska överväga den olägenhet beslaget innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

15. Vid prövningen ska en helhetsbedömning alltid göras av samtliga omständigheter som kan anses vara relevanta i det enskilda fallet. Av betydelse kan då vara brottets karaktär, den enskildes behov av föremålet och om beslaget drabbar tredje man negativt. Även den tid som beslaget har bestått och kan antas fortgå kan vara av betydelse. (Jfr bl.a. Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel, 5 uppl. 2022, s. 70 ff. och 473 f.)

Särskilt om förverkandebeslag grundat på penningtvättsbrott

16. Enligt 9 § första stycket 1 lagen om straff för penningtvättsbrott ska pengar eller annan egendom som varit föremål för brott enligt 3, 4, 5 eller 6 § eller, med undantag för näringspenningtvätt, 8 § förklaras förverkad om det inte är uppenbart oskäligt. Lagen innehåller särskilda regler endast om penningbeslag (12 och 13 §§). Det innebär att i övrigt är de allmänna reglerna i rättegångsbalken om beslag tillämpliga (se p. 9). Beslag får alltså ske av ett föremål om det skäligen kan antas vara förverkat på grund av penningtvättsbrott om de allmänna förutsättningarna för beslag är uppfyllda.

Domstols möjlighet att besluta om förverkandebeslag i samband med en frikännande dom

17. Den rådande rättsuppfattningen var tidigare att domstolen vid en frikännande dom alltid – oavsett vilken typ av beslag det var fråga om – skulle häva beslaget. Skälet som angavs för denna inställning var att domstolen när den frikänt en person inte skulle hålla skuld- eller förverkandefrågan öppen genom att ändå förordna om fortsatt beslag. Att domstolen i detta läge hävde beslaget ansågs ligga i linje med den så kallade oskuldspresumtionen i artikel 6.2 i Europakonventionen. (Jfr bl.a. prop. 2015/16:68 s. 48 f. och JO 2007/08 s. 64.)

18. Sedan 2016 gäller emellertid att bevisbeslag ska bestå till dess att domen fått laga kraft om det inte finns särskilda skäl emot det. Motiveringen till lagändringen var att det fanns anledning att skilja på bevisbeslag och andra typer av beslag. För bevisbeslag gjorde det allmänna intresset av en effektiv rättegångsordning sig starkt gällande. Att domstolen vid frikännande dom alltid skulle häva även ett sådant beslag medförde en risk för att rättegången i högre instans försvårades, eftersom hävandet kunde innebära att beviset undanskaffades eller förstördes. Mot den bakgrunden infördes en ny bestämmelse om att domstolen som huvudregel, oavsett utgången i målet, ska besluta om att bevisbeslag ska bestå till dess domen fått laga kraft. (Se 27 kap. 8 § femte stycket rättegångsbalken och prop. 2015/16:68 s. 1 och 47 ff.)

19. Behovet att se över möjligheten för en domstol att vid frikännande dom även kunna besluta om fortsatt förverkandebeslag togs upp av 2020 års förverkandeutredning. Utredningen konstaterade emellertid att den inte hade utrymme för en sådan översyn, men att det var angeläget att frågan sågs över i annat sammanhang. (Se SOU 2021:100 s. 348 ff.)

20. Någon sådan översyn har hittills inte gjorts och några lagändringar om möjlighet för en domstol att besluta om förverkandebeslag vid frikännande dom har alltså inte införts.

Åklagares möjlighet att besluta om förverkandebeslag efter frikännande dom

21. Har en domstol efter en frikännande dom hävt ett förverkandebeslag är en åklagare förhindrad att återigen ta föremålet i beslag, om det inte har tillkommit några nya omständigheter. Det följer av att åklagarens beslut är preliminärt i förhållande till domstolens ställningstagande och att åklagaren därför anses vara bunden av det ställningstagande som domstolen gjort. (Jfr Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel, 5 uppl. 2022, s. 166–168 och JO 1959 s. 157.)

Domstols möjlighet att besluta om förverkandebeslag efter frikännande dom

22. Som framgått är det inte möjligt för en domstol att i samband med frikännande dom besluta om förverkandebeslag. Frågan är om det finns anledning att se annorlunda på en hovrätts eller Högsta domstolens möjlighet att besluta om förverkandebeslag om åklagaren yrkar det i samband med ett överklagande av en frikännande dom.

23. När det väl har skett en fullständig prövning i en domstol som resulterat i en frikännande dom och ett ogillat förverkandeyrkande får det emellertid som huvudregel anses uteslutet för en domstol att, efter ett överklagande men före den slutliga prövningen, besluta om ett förverkandebeslag av samma föremål. För att så ska kunna ske krävs antingen att det tillkommit något nytt, t.ex. ny bevisning eller en ändrad gärningsbeskrivning, eller att domstolen gör en annan rättslig bedömning utan att göra någon ny bedömning av

bevisningen. (Jfr ”Frikännandet och häktningen I” NJA 1973 s. 157, ”Frikännandet och reseförbudet” NJA 1987 s. 876, ”Frikännandet och häktningen II” NJA 1998 s. 246 och ”Frikännandet och häktningen III” NJA 1999 s. 223 samt Simon Andersson, Skälig misstanke, 2016, s. 423 ff.)

24. Beslag är en straffprocessuell tvångsåtgärd där enskildas intressen ofta berörs. Om det finns skäl att ändra den nu angivna ordningen i fråga om förverkandebeslag måste det anses vara en uppgift för lagstiftaren.

Förverkandebeslag grundat på ett preskriberat brott

25. Av den allmänna bestämmelsen om förverkandebeslag i 27 kap. 1 § rättegångsbalken tillsammans med regleringen i 36 kap. 14 § brottsbalken framgår att det är möjligt att förordna om beslag också för att säkra ett förverkande som grundas på ett preskriberat brott.

26. Om beslags- och förverkandeyrkandet framställts i samband med åtal för brottet och åklagaren lägger ned åtalet på grund av åtalspreskription ska frågan om ansvar för åtalet skrivas av från vidare handläggning. Om beslags- och förverkandeyrkandet då vidhålls blir frågan om straffansvar något som får bedömas prejudiciellt inom ramen för prövningen av dessa yrkanden. (Jfr ”Virkesbeslaget” NJA 1990 s. 490 och ”Peters aktieaffär” NJA 1994 s. 404 samt Gustaf Almkvist, Förverkande av egendom, JUNO 2018, s. 180 f.)

27. En förutsättning för att besluta om förverkande grundat på ett preskriberat brott – och därmed för ett sådant förverkandebeslag – är att stämning av förverkandeyrkandet delgetts inom fem år från det brottet begicks och att åtal är påkallat från allmän synpunkt (36 kap. 14 § första och tredje styckena).

28. Bestämmelserna i 36 kap. 14 § hänvisar till bestämmelserna om avskrivning av mål m.m. som gäller för åtalspreskription enligt 35 kap. 3 § brottsbalken. Det innebär bl.a. att om åklagaren för en särskild förverkandetalan grundad på ett preskriberat brott och målet skrivs av ska det anses som om stämning i målet inte delgetts. Om åklagaren vill föra en sådan talan på nytt måste alltså även den nya stämningen delges inom fem år från det att brottet begicks. När ett förverkandeyrkande framställs i samband med ett åtal och åklagaren inte vidhåller förverkandeyrkandet grundat på det preskriberade brottet, men framställer det på nytt på denna grund efter överklagande, bör femårsfristen räknas i förhållande till när den tilltalade fick del av yrkandet på nytt.

Bedömningen i detta fall

29. Efter tingsrättens frikännande dom har det inte tillkommit något nytt vad gäller förverkandeyrkandet grundat på grovt penningtvättsbrott. Det finns inte heller skäl att – med utgångspunkt i vad tingsrätten funnit bevisat – göra någon annan rättslig bedömning av åtalet i denna del. (Se p. 23.) Bilen ska därmed inte vara i beslag på grund av förverkandeyrkandet som hänför sig till åtalet för grovt penningtvättsbrott.

30. I tingsrätten lade åklagaren ned åtalet vad gällde ansvar för penningtvättsförseelse med hänvisning till att brottet var preskriberat. Det framgår inte att åklagaren ändå vidhöll förverkandeyrkandet grundat på det preskriberade brottet och inte heller att tingsrätten tog upp frågan för att klargöra åklagarens inställning till förverkandeyrkandet i denna del. Följaktligen prövade tingsrätten inte heller om förverkande och beslag skulle ske till följd av det preskriberade brottet penningtvättsförseelse.

31. I hovrätten har åklagaren, som ny grund för att bilen ska tas i beslag, åberopat att RA haft skälig anledning att anta att bilen härrörde från brottslig verksamhet och att bilen därför sedermera ska förverkas på grund av det preskriberade brottet penningtvättsförseelse. Eftersom tingsrätten inte prövade frågan om beslag och förverkande på denna grund medför det att bilen kan tas i beslag igen om övriga förutsättningar för det är uppfyllda (se p. 23).

32. Åklagaren har åberopat att RA gjort sig skyldig till penningtvättsförseelse någon gång mellan den 19 november och 9 december 2020. Eftersom RA får anses ha fått del av förverkandeyrkandet på denna grund inom ramen för den pågående hovrättsprocessen, har delgivning skett inom den femårsfrist som gäller (se p. 28). Av åklagarens talan framgår att åklagaren har bedömt att ett förverkande är påkallat från allmän synpunkt. Förutsättningarna enligt 36 kap. 14 § brottsbalken för att ett förverkande – och därmed även ett beslag – ska kunna ske trots att åtalspreskription inträtt är alltså uppfyllda.

33. Utredningen i målet medför att det skäligen kan antas att bilen kommer att förklaras förverkad på grund av penningtvättsförseelse enligt 9 § första stycket 1 och 6 § andra stycket lagen om straff för penningtvättsbrott.

34. För att beslag ska beslutas krävs emellertid också att åtgärden är proportionerlig. RA är skäligen misstänkt för penningtvättsförseelse. Även om det är fråga om ett oaktsamhetsbrott avser brottsmisstanken att han befattat sig med egendom till ett förhållandevis högt värde. Bilen har varit i beslag i drygt två och ett halvt år och RA har därmed inte kunnat använda den eller sälja den under denna tid. Utredningen visar emellertid att RA mottog bilen som en gåva från sin son och endast hade den under en kort tid innan han försökte sälja den. Det är alltså inte fråga om en bil som han haft något påtagligt behov av. Han har inte heller erlagt någon betalning för den. Vid en sammantagen bedömning

uppväger därför skälen för beslag den olägenhet som beslaget kan anses innebära för RA. (Se p. 14 och 15.)

35. Mot denna bakgrund ska RAs överklagande avslås och beslaget av bilen bestå.

_____

_____

_____

I avgörandet har deltagit justitieråden Agneta Bäcklund, Stefan Johansson, Stefan Reimer, Christine Lager (referent) och Margareta Brattström
Föredragande har varit justitiesekreteraren Maria Schöllin